

Η ΠΟΙΗΤΡΙΑ ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ

1. ΚΕΙΜΕΝΟ

Η ποιήτρια Κική Δημουλά

(Νεοελληνική Λογοτεχνία Κατευθύνσεων, σσ. 91-115)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

1. Το φύλο των καλλιτεχνών αποτυπώνεται συνήθως στο έργο τους. Πιστεύετε ότι το δεδομένο αυτό ισχύει και για την ποίηση της Κ. Δημουλά; Εάν ναι, ποια στοιχεία των ποιημάτων που ανθολογούνται στα βιβλία σας παραπέμπουν στην ιδιαιτερότητα της γυναικείας γραφής¹;
2. Η ποιήτρια εστιάζει σε ασήμαντα αντικείμενα και γεγονότα τα οποία μετασχηματίζει σε άποψη για την ανθρώπινη ζωή και μοίρα. Να εντοπίσετε στα ποιήματα που ανθολογούνται στο βιβλίο σας ανάλογες «ασήμαντες» ποιητικές αφορμήσεις και να επισημάνετε τη μορφή που παίρνουν στην ποίησή της.
3. Οι αμφισημίες, η εναλλαγή της κυριολεκτικής και της μεταφορικής σημασίας των λέξεων, η απουσία ρήματος, η μετάβαση από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο και από το γενικό στο ειδικό καθώς και η πολλαπλότητα των γενών αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της ποιητικής γραφής της Κ. Δημουλά. Να εντοπίσετε στα ποιήματα που ανθολογούνται στο βιβλίο σας ένα τουλάχιστον παράδειγμα για κάθε γνώρισμα.
4. Η Κ. Δημουλά χρησιμοποιεί απλές καθημερινές λέξεις, οι οποίες συνδυάζονται με πρωτότυπο τρόπο. Μπορείτε να εντοπίσετε στα συγκεκριμένα ποιήματα δείγματα αυτής της γραφής;
5. Ποια στοιχεία των ποιημάτων θα συνηγορούσαν στην άποψη πως η ποιήτρια δέχτηκε επιδράσεις από τον υπερρεαλισμό;

¹ Σύμφωνα με ομολογία της ποιήτριας, π. *Ποίηση*, τχ. 10, σ. 21, η γυναικεία γραφή εκφράζει τη διεκδίκηση της συμπάθειας του άλλου φύλου και το παράπονο για την «υστέρηση» των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες.

Ο Πληθυντικός Αριθμός

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Στο ποίημα αυτό, η ποιήτρια δεν κάνει συγκεκριμένη αναφορά σε χώρο και σε πρόσωπα. Τι επιτυγχάνει μ' αυτό τον τρόπο;
2. Με ποιες τεχνικές αξιοποιεί στο συγκεκριμένο ποίημα η ποιήτρια τις δυνατότητες που της παρέχει η γλώσσα² και τι πετυχαίνει με αυτές;
3. Η ποιήτρια διαπραγματεύεται ποιητικά μια συνηθισμένη ιστορία μ' ένα πρωτότυπο τρόπο³. Συμφωνείτε μ' αυτήν την άποψη; Να δικαιολογήσετε τη θέση σας.

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Σε ποιο πρόβλημα των ανθρώπινων σχέσεων αναφέρεται το ποίημα;
2. Πώς επιδρά ο χρόνος στις ανθρώπινες σχέσεις;
3. Ποια είναι, σύμφωνα με το ποίημα, τα χαρακτηριστικά του έρωτα;
4. Πού εντοπίζεται, κατά τη γνώμη σας, η σχέση της μνήμης με τη θλίψη;
5. Πώς μεταβάλλονται οι έννοιες «έρωτας», «φόβος», «νύχτα» με την απόδοσή τους σε πληθυντικό αριθμό; Γιατί, σε αντίθεση μ' αυτές, η «μνήμη» είναι *μόνον ενικού αριθμού και άκλιτη*;

2.3. Σχολιασμός αδιδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Σ. Βαβούρης: Αισθήματα και Πρόσωπα⁴

*Αισθήματα και πρόσωπα σε χρόνο υπερσυντέλικο
Παρωχημένα ανέκαθεν
και τότε ακόμη που τα ενόμιζα, ενεστώτα.*

² α) με τις αμφισημίες και τις πολυσημίες των λέξεων, β) με το παιχνίδι ανάμεσα στην κυριολεκτική και στη μεταφορική σημασία, γ) με τον ελλειπτικό λόγο, δ) με τη μετάβαση από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο, ε) με τη γενίκευση και την εξειδίκευση στ) με τα γένη.

³ Βιβλίο του Καθηγητή, σ. 216.

⁴ Βαβούρης Σ., *Η Ελληνική Ποίηση*, εκδ. Σοκόλη, τ. Ε', σ. 248.

*«Είχα ζητήσει» λόγου χάριν - τόσο να σε βρω
δε σ' είχα βρει,
αν κι ισχυρίζεσαι πως πιο πολύ
μ' είχες εσύ αναζητήσει,
γράφοντας γράμματα αναρίθμητα
θαμμένα τώρα
κάτω από την κάθετη ψυχρή βροχή της Δοτικής:

Εν Λαμία - θυμάμαι -
Εν Αθήναις - θυμόσαστε -
τη δωδεκάτη πρώτου, έτους
έτους ... ποιού;
Δεν είναι δυνατό να ξέρω πια,

Πάντως, εκείνων των εντάφιων ημερών
παρωχημένα αισθήματα και πρόσωπα
σε χρόνο πάντα υπερσυντέλικο
κι όταν ακόμη τα πιστεύαμε ενεστώτα.*

Πώς αξιοποιούνται οι κανόνες της Γραμματικής για να αποδοθούν οι ιδέες του ποιητή; Να επισημάνετε αναλογίες με το ποίημα της Κ. Δημουλά.

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Πώς σχετίζονται μεταξύ τους οι τέσσερις βασικές έννοιες του ποιήματος: έρωτας, φόβος, μνήμη, νύχτα;
2. Η συγγραφέας, αν και σ' ένα πρώτο επίπεδο δημιουργεί την εντύπωση ότι κάνει μια γραμματική τεχνολόγηση τεσσάρων εννοιών, στην ουσία εμβαθύνει στο συναισθηματικό κόσμο και στην πραγματικότητα των ανθρώπινων σχέσεων. Να επαληθεύσετε αυτή την άποψη με στοιχεία του ποιήματος.

Τα Πάθη της Βροχής

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Σε ποιες ενότητες δομείται το ποίημα με βάση το θέμα της βροχής;
2. Ποιες παρηγήσεις επισημαίνετε στο ποίημα και ποια είναι η αισθητική τους λειτουργία;
3. Πώς λειτουργεί στο ποίημα η πρωτοπρόσωπη αφήγηση και πώς σχετίζεται με το «εσύ»;
4. Ποια επίθετα χαρακτηρίζουν τον ήχο της βροχής και ποια χαρακτηριστικά του αποδίδουν;
5. Ποιος είναι ο χρόνος της ποιητικής αφήγησης και πώς συνδέεται με τους λογισμούς, παραλογισμούς και τα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Πώς ερμηνεύετε τον τίτλο του ποιήματος;
2. Ποια συναισθήματα ανακινεί στην ψυχή της ποιήτριας η βροχή;
3. «*Το ένα εσύ σα μνήμη, το άλλο σα μομφή και σαν μοιρολατρία*»: Πώς μετασχηματίζονται τα «εσύ» της βροχής σε *μνήμη, μομφή και μοιρολατρία*;
4. Πώς αξιολογεί η ίδια η ποιήτρια την ένταση των συναισθημάτων της στους στίχους 28-34;
5. Τι δηλώνει η συνεχής επανάληψη της λέξης «εσύ» στο ποίημα και πώς λειτουργεί αισθητικά η απουσία του προσώπου στο οποίο αναφέρεται;

2.3. Σχολιασμός αδίδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Μ. Μαλακάσης: Ανοιξιάτικη μπόρα⁵

*Βαριές, πλατιές οι στάλες
πέφτουν οι μεγάλες
της βροχής
κι αριές·*

*κλάμα βουβό και πώς αχείς!
Πώς αντηχείς
μες στις θλιμμένες τις καρδιές!
Αντάμα με σπασμένες δοξαριές·
κακές που 'ν οι παλιές πληγές,
και της φτωχής
απαντοχής
οι απελπισιές!...*

.....
*Απόψ' αλί!
απόψ' αλύ-
σοδέθηκε όλη μου η ζωή,
μ' ό,τι θροεί, φυλλορροεί,
σπάζει, σπαράζει
κι είναι του πόνου μου αδερφός·
απόψ' ο ήλιος που είναι κρυφός
ασπρογαλιάζει,
και πνίγεται έτσι δίχως φως,
σαν τη χαμένη μου ψυχή,
μέσα στο βρόχι σου, ω βροχή!
και στο χαλάζι
το μαράζι...*

Να επισημάνετε τα κοινά στοιχεία μορφής και περιεχομένου στα ποιήματα *Ανοιξιάτικη μπόρα* και *Τα πάθη της βροχής*.

⁵ Μαλακάσης Μ., *Η Ελληνική Ποίηση*, τ.Β', εκδ. Σοκόλη, σ. 337.

Λ. Πορφύρας: *Lacrimae Rerum*⁶

*Αμοιρη! Το σπιτάκι μας εστοίχειωσεν
από την ομορφιά σου τη θλιμμένη·
στους τοίχους, στον καθρέφτη, στα εικονίσματα,
από την ομορφιά σου κάτι μένει.*

*Κάτι σα μόσκου μυρωδιά, κι απλώνεται
και το φτωχό σπιτάκι πλημμυρίζει,
κάτι σα φάντασμα, θολό κι ανέγγιχτο,
κι όπου περνά σιγά το κάθε αγγίζει.*

*Όζω, βαρύ, μονότονο ψιχάλισμα
δέρνει τη στέγη μας· και τότε αντάμα
τα πράγματα, που αγιάσανε τα χέρια σου,
αρχίζουν ένα κλάμα... κι ένα κλάμα...*

*Κι απ' τη γωνιά, ο καλός της Λήθης σύντροφος,
τ' αγαπημένο μας παλιό ρολόι,
τραγουδιστής του χρόνου, κι αυτός κλαίοντας,
ρυθμίζει αργά, φριχτά, το μοιρολόι...*

Ποιον αντίκτυπο έχει η απουσία του αγαπημένου προσώπου στο ποιητικό υποκείμενο των δύο ποιημάτων: *Lacrimae Rerum* και *Τα Πάθη της Βροχής*;

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Να αναζητήσετε τις οπτικές και ηχητικές εικόνες του ποιήματος και να επισημάνετε την αισθητική τους λειτουργία.
2. Ποια είναι τα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου και με ποιο τρόπο εκφράζονται;

⁶ Πορφύρας Λ., *Άπαντα*, επιμέλεια Γ. Βαλέτας, εκδ. Βασιλείου, Αθήνα 1964, σσ. 77-78.

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κριτήριο για ωριαία γραπτή δοκιμασία

(45 λεπτά)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:.....

ΤΑΞΗ..... ΤΜΗΜΑ.....

ΜΑΘΗΜΑ: Νεοελληνική Λογοτεχνία Κατευθύνσεων

Κική Δημουλά, Τα Πάθη της Βροχής

ΗΜΕΡ/ΝΙΑ:.....

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Πώς πετυχαίνει η ποιήτρια να εκφράσει σε χαμηλούς τόνους τα έντονα συναισθήματά της;

.....
.....

Μονάδες 5

2. Σε ποιον απευθύνεται το ποιητικό υποκείμενο και σε ποιους στίχους φαίνεται η απουσία του;

.....
.....

Μονάδες 5

3. Ποιος είναι ο ρόλος της βροχής στην ποιητική αφήγηση;

.....
.....

Μονάδες 5

4. «... βραδύγλωσση βροχή, / σαν πρόθεση ναυαγισμένη»

Γιατί η ποιήτρια χαρακτηρίζει τη βροχή βραδύγλωσση και ναυαγισμένη πρόθεση;

.....
.....

Μονάδες 5

Σημείο Αναγνωρίσεως

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Πώς δομείται το περιεχόμενο του ποιήματος;
2. Ποιος είναι ο ρόλος της επανάληψης του επιρρήματος *κατευθείαν* στους δύο πρώτους στίχους και γιατί τονίζεται το *εγώ*;
3. Ποιο κλίμα δημιουργεί η προσφώνηση του αγάλματος σε β' ενικό πρόσωπο και ποια αισθήματα της ποιήτριας εκφράζονται με αυτήν;
4. Το ποιητικό υποκείμενο φαίνεται να ταυτίζεται με το άγαλμα - γυναίκα. Ποια κοινά χαρακτηριστικά θα συνηγορούσαν σ' αυτή την ταύτιση;
5. Με ποια εκφραστικά μέσα αποδίδεται η «αιχμαλωσία» της γυναίκας;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Η ποιήτρια χαρακτηρίζει τη γυναίκα *αιχμάλωτη*. Ποιο είναι, κατά τη γνώμη σας, το περιεχόμενο της «αιχμαλωσίας» της;
2. Να σχολιάσετε τους στίχους 16-19, στους οποίους διακρίνεται το παράπονο του ποιητικού υποκειμένου για τη γυναίκα - άγαλμα.
3. Ποια εντύπωση δημιουργεί στο ποιητικό υποκείμενο η στάση του αγάλματος και ποιες σκέψεις του υποβάλλει;
4. Πώς συνδέεται ο Άργος με τη γυναίκα - άγαλμα;
5. Πώς αντιλαμβάνεσθε την «ελευθερία» και την «ισότητα» για την οποία αγωνίζονται οι «δούλοι», οι «νεκροί» και το «αίσθημά μας»⁷;
6. «*Σε λέω γυναίκα γιατί είσ' αιχμάλωτη*»: Ποια πεποίθηση για τη θέση της γυναίκας δηλώνεται σ' αυτούς τους στίχους;
7. Με ποιο τρόπο σχολιάζει το ποιητικό υποκείμενο την προσφορά της γυναίκας στη δημιουργία (στ. 35-37);

⁷ Κοινωνική ελευθερία - αθανασία - συναισθηματική πληρότητα κ.λπ.

2.3. Σχολιασμός αδίδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Α. Μεγάλου-Σεφεριάδη: *Δελφοί*⁸

*Κάποτε αναρωτιόμουν
πώς ο ηνίοχος των Δελφών
δεν είναι διόλου απελπισμένος
που δεν είναι καν ηνίοχος.
Τώρα νιώθω ό,τι ο γλύπτης
ερήμην του τυράννου
του Γέλαντα και των Συρακουσών
είχε διαβλέψει:
πως η ζωή είναι εντελώς απλή·
δεν είναι παρά ο θάνατος
που ελλοχεύει.*

Να εντοπίσετε τις ομοιότητες και τις διαφορές ως προς την πρόσληψη του καλλιτεχνικού έργου ανάμεσα στα ποιήματα *Δελφοί* και *Σημείο Αναγνωρίσεως*.

Α. Δημουλάς: *Στο Μουσείο*⁹

*Το ακέφαλο άγαλμα, στημένο
στη μέση της αίθουσας, κοιτάζω.
Απ' τα πόδια του ως το λαιμό, σπουδάζω
τις λεπτομέρειες: το λυγισμένο
κάπως γόνατο, το τεντωμένο
χέρι, τους μυς του στήθους. Αλλάζω
θέση και απόσταση. Θαυμάζω
στο σύνολο το σώμα. Και προσμένω
από τη μια στιγμή ως την άλλη
(της φαντασίας η δύναμη μεγάλη
όταν σε τούτο η τέχνη βοηθή),*

⁸ Μεγάλου-Σεφεριάδη Λ., «Δελφοί», *Ο Δραπέτης στο δέντρο*, εκδ. Ερμής, σ. 35.

ασύγκριτα προσθέτοντας κάλλη,
στη θέση, απ' όπου λείπει, να φανή
υπέροχο, απολλώνειο, το κεφάλι.

Πώς αντιδρούν οι δύο ποιητές στη θέα των αγαλμάτων στα ποιήματα Στο Μουσείο και Σημείο Αναγνωρίσεως;

Τζ. Τζόυς: Έβελιν¹⁰

Δε θα 'κλαιγε αφήνοντας το μαγαζί. Στο νέο τόπο που θα πήγαινε, σ' αυτή τη μακρινή χώρα, δε θα 'ταν το ίδιο. Έπειτα θα παντρευόταν. Ναι, αυτή η Έβελιν. Και ο κόσμος θα της φερόταν με σεβασμό. Δε θα της φερόταν όπως στη μητέρα της. Δηλαδή όπως ο πατέρας της φερόταν στη μητέρα της. Ακόμα και τώρα που η ίδια είχε κλείσει τα δεκαεννιά, ένιωθε ακόμα να κινδυνεύει από το θυμό του πατέρα της. (...)

Κι από πάνω αυτοί οι ατέλειωτοι καβγάδες για τα λεφτά, κάθε σαββατόβραδο, άρχισαν πολύ να τη βασανίζουν. Πάντα έδινε όλο το βδομαδιακό της - εφτά σελίνια - και ο Χάρης πάντα έστελνε ό,τι μπορούσε, όμως η δυσκολία ήταν να δώσει λίγα λεφτά κι ο πατέρας της. Της έλεγε πως σπαταλούσε τα λεφτά, πως δεν είχε κουκούτσι μυαλό να νομίζει πως αυτός θα της εμπιστευόταν το χρήμα του που το κέρδισε με τον ιδρώτα του, για να το σπαταλήσει αυτή η σπάταλη, κι έλεγε, έλεγε, κάθε σαββατόβραδο και πιο γκρινιάρης και κακορίζικος από το προηγούμενο. Στο τέλος με τα πολλά της έδινε κάτι πενταροδεκάρες και ακόμα πιο θυμωμένα τη ρωτούσε αν είχε σκοπό ν' αγοράσει να φάνε κι αυτοί κάτι την Κυριακή. Τότε αυτή έπρεπε να τρέξει όσο πιο γρήγορα μπορούσε να προλάβει να φωνίσει, κρατώντας σφιχτά το μαύρο δερμάτινο πορτοφολάκι, ανοίγοντας δρόμο με τους αγκώνες, σπρώχνοντας

⁹ Κοκκίνη Σπ., *Ανθολογία Νεοελληνικής ποιήσεως 1708-1977*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Β' έκδ., 1977, σσ. 126-127.

¹⁰ *N.E.A.*, B11, σ. 249.

*το πλήθος να γυρίσει έπειτα αργά στο σπίτι φορτωμένη και
τσακισμένη απ' την κούραση. Δύσκολο να κρατά το σπίτι, να
φροντίζει τα δυο μικρά παιδιά να τρώνε καθημερινά και να
πηγαίνουν τακτικά στο σχολείο, να τρέχει στο μαγαζί κι από
πάνω να τη βρίζουν, ως πότε, ως πότε αυτή η σκληρή δουλειά,
αυτή η πικρή ζωή...*

(απόσπασμα)

Πώς σκιαγραφείται η ζωή μιας γυναίκας στο παραπάνω απόσπασμα και με ποια
ιδέα του ποιήματος της Κ. Δημουλά συνδέεται;

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Τι συμβολίζουν «τα επί αιώνες δεμένα χέρια» της γυναίκας - αγάλματος κατά την ποιήτρια; Ποια είναι η άποψή σας για τη θέση της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία;
2. Να βρείτε εικόνες γυναικείων αγαλμάτων, οι οποίες αποδίδουν έννοιες όπως «ελευθερία», «νίκη», «έρωτας» κ.λ.π. και να τις σχολιάσετε.

Σκόνη

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Ποιο είναι το σκηνικό του ποιήματος;
2. Για ποιο λόγο, κατά τη γνώμη σας, η ποιήτρια απαριθμεί λεπτομερώς τα σύνεργα της καθαριότητας;
3. Ποια στοιχεία ειρωνείας και αυτοσαρκασμού μπορείτε να εντοπίσετε στο ποίημα;
4. Στ. 25-26: Τι υποδηλώνει η μετάβαση από το β' πληθυντικό πρόσωπο «κρατάτε» στο α' πληθυντικό πρόσωπο «μετράμε» σ' αυτούς τους στίχους;
5. Να αναζητήσετε στο ποίημα ευρηματικές μεταφορές και προσωποποιήσεις, καθώς και ρήματα που συντάσσονται με απροσδόκητο αντικείμενο.
6. Ποιες εικόνες του ποιήματος περιγράφουν τη σκόνη και τον αγώνα του ανθρώπου εναντίον της;
7. Το ποίημα αφορμάται από μια καθημερινή οικιακή εργασία και καταλήγει στην προβολή ενός προσωπικού προβλήματος. Πώς εξυπηρετεί αυτόν το στόχο η όλη διάρθρωση του ποιήματος;
8. Τους στίχους 115-130 χαρακτηρίζει μια συνεχής επανάληψη όμοιων λέξεων. Ποιο αισθητικό αποτέλεσμα έχει αυτή η επανάληψη;¹¹
9. Πού στοχεύει, κατά τη γνώμη σας, η ποιήτρια με την επανάληψη της φράσης «και πώς δεν τα αντέχω τα τινάγματα του μέσα βίου έξω.»;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Πώς κατανοείτε τον παραλληλισμό της σκόνης με «σάρκα του άσαρκου»;
2. Ποιο είναι το *Ολόκληρο* στο οποίο αναφέρονται οι στίχοι 18-29 και ποια τα χαρακτηριστικά του; Πώς συσχετίζεται με τη σκόνη;

¹¹ Μ' αυτόν τον τρόπο δημιουργείται η αίσθηση μιας κλιμάκωσης που οδηγεί με ένταση στην τελική κορύφωση.

3. Ποιοι στίχοι του ποιήματος έχουν αποφθεγματικό χαρακτήρα; Να τους σχολιάσετε.
4. Πώς συνδέεται το «τίναγμα των σκεπασμάτων» με τα όνειρα και τους φόβους του ποιητικού υποκειμένου;
5. Πώς αποδίδονται στο ποίημα η διάμνηση των ονείρων του ατόμου καθώς και η έκθεσή του στην κοινωνία;
6. Ποιο φόβο υποδηλώνει το ουρλιαχτό του σώματος: «*Θε μου μικραίνω*» (στ. 36);
7. Πώς συνδέεται η *σκόνη* με το χρόνο και την ανθρώπινη ύπαρξη; Να αναφερθείτε σε συγκεκριμένους στίχους.
8. Γιατί νομίζετε ότι η αφηγήτρια επιτρέπει στη *σκόνη* να κάθεται στο *βιβλίο που μιλάει για το Γήρας*, στις φωτογραφίες των παιδιών της και στον *ορειχάλκινο αθλητή*;
9. Τα παιδιά της αφηγήτριας κάποτε *την φόραγαν λευκή κολλαριστή ολοστρόγγυλη Μητέρα...στη σχολική ποδιά τους ενώ τώρα ντυθήκανε Μεγάλα... και φοράει η σκόνη τώρα την ποδιά τους... τη φοράει Μητέρα η σκόνη...*(στ. 85-93). Ποια αλλαγή στη σχέση της ποιήτριας με τα παιδιά της διαφαίνεται σ' αυτούς τους στίχους;
10. Συμφωνείτε με την άποψη που υπονοείται για τις ανθρώπινες σχέσεις στους στίχους 94-97;
11. Ποια είναι η σχέση της ηρωίδας με τον καθρέφτη της;
12. Στο τέλος της ποιητικής αφήγησης η ηρωίδα αφήνει τη *σκόνη* να επικάθεται και στην ίδια. Πώς ερμηνεύετε αυτή τη στάση της;

2.3. Σχολιασμός αδιδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Τζ. Τζόυς: *Η Έβελιν*¹²

Το σπίτι της! Κοίταξε γύρω της το δωμάτιο, παρατηρώντας όλα τα αντικείμενα, που τα ξεσκόνιζε και τα γυάλιζε μια φορά την εβδομάδα, χρόνια τώρα, και κάθε φορά αναρωτιόνταν, πώς στην ευχή μαζεύεται αυτή η σκόνη. Ίσως δε θα τα ξανάβλεπε ποτέ πια αυτά τα

¹² Ν.Ε.Λ. σ. 248.

*πράγματα που ως τότε δεν είχε σκεφτεί να τ' αποχωριστεί.
Εντούτοις όλα αυτά τα χρόνια που τα καθάριζε αυτά τα
πράγματα, δεν είχε ακόμα μάθει το όνομα εκείνου του
παπά, που η φωτογραφία του, κιτρινισμένη, κρεμόταν στον
τοίχο, πάνω απ' το σπασμένο αρμόνιο και πλάι στη
χρωματιστή λιθογραφία.....*

(απόσπασμα)

Πώς αντιμετωπίζει η ηρωίδα τη σκόνη; Πιστεύετε ότι η σκόνη σ' αυτό το απόσπασμα έχει τον ίδιο συμβολισμό με εκείνον του ποιήματος της Κ. Δημουλά;

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Το ποίημα προέρχεται από την ποιητική συλλογή *Το τελευταίο σώμα μου*. Πώς συνδέεται, κατά τη γνώμη σας, το περιεχόμενό του με τον τίτλο της συλλογής στην οποία ανήκει;
2. Τι συμβολίζει, κατά τη γνώμη σας, η σκόνη στο ποίημα;
3. Πώς συνδέεται η σκόνη, το *Καθαρό* και η *Σταθερότης* με τις ανθρώπινες σχέσεις;

Κονιάκ Μηδέν Αστέρων

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Το ποίημα δομείται σε δύο ενότητες. Σε ποια επίπεδα χρόνου αναφέρονται αντίστοιχα και πώς συνδέονται μεταξύ τους;
2. Να επισημάνετε την τραγική ειρωνεία των στίχων 6-8 και να τη σχολιάσετε.
3. Με ποια εκφραστικά μέσα αποδίδεται η αίσθηση της ματαιότητας των ανθρώπινων πραγμάτων;
4. Ποιες αφηρημένες έννοιες προσωποποιούνται στο ποίημα και ποιο αισθητικό αποτέλεσμα προκύπτει απ' αυτήν την τεχνική;
5. Ποια είναι η λειτουργία της φωτογραφίας στο ποίημα;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Να σχολιάσετε τον τίτλο του ποιήματος και τον τρόπο με τον οποίο συνδέεται με το περιεχόμενο του.
2. Πώς σχολιάζει η ποιήτρια το θάνατο στους τρεις πρώτους στίχους;
3. Ποια συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου ανακινεί η φωτογραφία;
4. Ποια αντίληψη της ποιήτριας για τη ζωή υποδηλώνεται στο στίχο «*νέοι λιγάκι ανώφελα αγκαλιασμένοι*»;
5. Τι συμβολίζει η λέξη *θάλασσα* στον τελευταίο στίχο;
6. Πώς εκφράζεται στο ποίημα η αίσθηση της χαμένης ευτυχίας;

2.3. Σχολιασμός αδιδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Κ. Δημουλά, *Απροσδοκίες*¹³

Θεέ μου τι δεν μας περιμένει ακόμα.

Κάθομαι εδώ και κάθομαι.

Βρέχει χωρίς να βρέχει

όπως όταν σκιά

¹³ Δημουλά Κ., *Ποιήματα*, εκδ. Ίκαρος², Αθήνα 1999, σσ. 303-304.

μας επιστρέφει στο σώμα.

Κάθομαι εδώ και κάθομαι.

*Εγώ εδώ, απέναντι η καρδιά μου
και πιο μακριά*

η κουρασμένη σχέση μου μαζί της.

*Έτσι, για να φαινόμαστε πολλοί
κάθε που μας μετράει το άδειο.*

Φυσάει άδειο δωμάτιο.

*Πιάνομαι γερά από τον τρόπο μου
που έχω να σαρώνομαι.*

Νέα σου δεν έχω.

Η φωτογραφία σου στάσιμη.

*Κοιτάζεις σαν ερχόμενος
χαμογελάς σαν όχι.*

*Άνθη αποξηραμένα στο πλάι
σου επαναλαμβάνουν ασταμάτητα
το άκρατο όνομά τους *semprevines*
semprevines - αιώνιες, αιώνιες
μην τύχει και ξεχάσεις τι δεν είσαι.*

Με ρωτάει ο καιρός

από πού θέλω να περάσει

πού ακριβώς τονίζομαι

στο γέρνω ή στο γερνώ.

Αστειότητες.

Κανένα τέλος δεν γνωρίζει ορθογραφία.

Νέα σου δεν έχω.

Η φωτογραφία σου στάσιμη.

Όπως βρέχει χωρίς να βρέχει.

(απόσπασμα)

Πώς λειτουργεί το θέμα της φωτογραφίας και στα δύο ποιήματα της Κ. Δημουλά;

Z. Καρέλλη: *Αρρώστια*¹⁴

*Όλο τους πεθαμένους σκέφτομαι αυτές τις μέρες.
Πλούσια από θάνατο η μνήμη μου
τους φέρνει εμπρός μου ζωντανούς.
Μιλούνε ορισμένα απ' τα λόγια τους:
«Ένα πουκάμισο χρώμα σαν το καΐσι.»
«Να σε φιλήσω, γιατί πέθανα.»
«Ζητούσα να σας δω και ήρθα.»
Πρόσωπα, λόγια πολλά, που τα κρατώ
σαν ξένα, θέλω δικά μου να τα κάνω
και δεν μπορώ, γιατί δεν εννοώ
τον θάνατο, αρνιέμαι να τον καταλάβω.

Όμως ούτε και τη ζωή, έτσι,
μπορώ ν' αγγίζω, όπως θέλω
να την κρατήσω, που βλέπω τις κινήσεις
των ζωντανών, σαν να 'ναι μες στη μνήμη μου
κι αυτές και δε μπορώ να τις αγγίζω
ζωντανές. Τις χαίρομαι συχνά,
τις αγαπώ, τις βλέπω εκστατικά,
κι έξαφνα γίνονται σαν από πεθαμένους.*

Πώς αντιμετωπίζεται το θέμα της μνήμης και του θανάτου στα ποιήματα *Αρρώστια* και *Κονιάκ Μηδέν Αστέρων*;

K. Ουράνης: *Η ζωντανή νεκρή*¹⁵

*Δεν πέθανες! Στην κάμαραν ακόμα τ' άρωμά σου
είναι απλωμένο ως τώρα δα να μ' άφησες, κι απάνω
στον καναπέ ατέλειωτο μένει το κέντημά σου
και το κομμάτι που 'παιζες είναι ανοιχτό στο πιάνο.
Απάνω στο τραπέζι μου πάντα η δική σου εικόνα,
που πάντα με την ήρεμη ματιά της με κοιτάζει,
και δεν είναι άνεμος, μα είσαι εσύ, την πόρτα*

¹⁴ Κοκκίνη Σπ., ό.π., σ. 241.

¹⁵ Κοκκίνη Σπ., ό.π., σ. 382.

*που μισανοίγεις για να μπεις την ώρα που βραδυνάζει.
Δεν πέθανες. Είσαι παντού και είσαι μέσα σ' όλα:
στον ρόδων το ξεφύλλισμα, στο στεναγμό του αγέρα,
στα νέφη που χρυσίζουμε σαν πάει να σβήσει η μέρα
κι ως και τις νύχτες δίπλα μου σε νιώθω ξαπλωμένη...
Δεν πέθανες. Αδιάφορο οι μήνες κι αν περνάνε:
τότε οι νεκροί πεθαίνουνε, όταν τους λησμονάνε!*

Πώς αντιμετωπίζεται το θέμα του θανάτου στα ποιήματα *Η ζωντανή νεκρή* και *Κονιάκ Μηδέν Αστέρων*;

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Με δεδομένο ότι η φωτογραφία είναι η «μνήμη του παρελθόντος», να σχολιάσετε τις αναμνήσεις του ποιητικού υποκειμένου και τα συναισθήματα που τις διέπουν.
2. «...της μικρής φωτογραφίας που είναι ακόμη στον ανθό του μέλλοντός της»:
Ποιες σκέψεις της ποιήτριας για τη ζωή υποδηλώνονται σ' αυτό το στίχο;

Γας Ομφαλός

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Πώς περιγράφεται το φυσικό τοπίο στο ποίημα;
2. Ποια είναι η λειτουργία των στίχων 1-5 και 47-57 στη δομή του ποιήματος;
3. Το ποίημα διαρθρώνεται σε μια εναλλαγή περιγραφών και σκέψεων: ποιοι στίχοι αναφέρονται σε περιγραφές του αρχαιολογικού χώρου των Δελφών και ποιοι σε σκέψεις της ποιήτριας;
4. Με ποια εκφραστικά μέσα \ τρόπους περιγράφεται η είσοδος στον αρχαιολογικό χώρο (στ. 6-14);
5. Στο έργο της Δημουλά το κρυμμένο βίωμα μετατρέπεται σε απόσταγμα σοφίας που αποδίδεται με τρόπο αποφθεγματικό. Να σχολιάσετε τα σημεία του ποιήματος στα οποία επαληθεύεται η παραπάνω άποψη.¹⁶
6. Να αναζητήσετε στο ποίημα μεταφορές και προσωποποιήσεις καθώς και ασυνήθιστους συνδυασμούς λέξεων¹⁷ και να σχολιάσετε τη λειτουργία τους.
7. Με ποια εκφραστικά μέσα / τρόπους αποδίδεται στο ποίημα η φθορά και η παρακμή;
8. Η Δημουλά στα έργα της, παλινδρομεί, συνήθως, από το παρόν στο παρελθόν. Πώς επαληθεύεται αυτή η άποψη στο συγκεκριμένο ποίημα;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Τι συμβολίζουν οι βασιλείς και οι πολέμαρχοι;
2. Πού παραπέμπουν οι φράσεις *στέγη, επ' ανδραγαθία, των αφανών τις κτήσεις* και ποια διάσταση δίνουν στην «απουσία» (στ. 17-18);
3. *Η πρωταγωνίστρια ερμηνεία μας*: Σε ποια ερμηνεία αναφέρεται ο στίχος και ποια ιδιαίτερη χροιά τής προσδίδει η έμφαση στο κτητικό «μας»;
4. Θα μπορούσε, κατά τη γνώμη σας, να συσχετιστεί η ζωή της αφηγήτριας με το ίδιο το στάδιο¹⁸;

¹⁶ Στ. 35-36 και στ. 51-52.

¹⁷ Π.χ. ζεύγη επιθέτων – ουσιαστικών, ρημάτων – υποκειμένων, ρημάτων – αντικειμένων κ.λπ.

5. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, η αφηγήτρια συλλαβίζοντας αναστηλώνει μόνο τη λέξη *Επτοήθη*;
6. «... *εμφιαλωμένο λάλον ύδωρ*»: Ποιον ιδιαίτερο χαρακτήρα προσδίδει στο *λάλον ύδωρ* της βυζαντινής αρχαιότητας η προσθήκη της λέξης *εμφιαλωμένο*;
7. *Γας ομφαλός*: Ο τίτλος του ποιήματος συνδέεται κατ' αρχήν με το Μαντείο των Δελφών. Πιστεύετε ότι συνδέεται και με την αφηγήτρια; Αν ναι πώς¹⁹;

2.3. Σχολιασμός αδιδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Π. Αμπατζόγλου: *Παύλος και Ελένη*²⁰

Μάρτυρας αναπόφευκτων καταστάσεων χωρίς συνείδηση εκείνη τη στιγμή και ορίστε τώρα μέσα στην αρχαία αγορά, μ' αυτά τα μνημεία που γράφουν το χρόνο σε μορφή πέτρας, να που φιλοσοφεί επιπόλαια για τη ματαιότητα των ανθρώπινων σχέσεων και δεν ξέρω τι άλλο.....

Κάπου τα γνωρίζει αυτά τα αρχαία, πάντα εδώ είχε ζήσει, θυμάται κάθε πετραδάκι και κάθε φούχτα χόμα, τ' ακρωτηριασμένα αγάλματα τα θυμάται πάντα ακρωτηριασμένα, ολόκληρος ο πράσινος χώρος κι αυτή η γερασμένη ηρεμία, ένα ξένο σώμα μέσα στο νεκροταφείο των πολυκατοικιών που τον είχαν κυκλώσει και τον απειλούσαν, ταξίδευε με τη μηχανή του χρόνου, βόμβα νετρονίου είχε σκοτώσει τη ζωή αλλά οι ψυχές των ανθρώπων ζούσαν στους θάμνους και στους ναούς των πεθαμένων θεών. Σηκώθηκε και βιάσθηκε για την αγορά αγόρασε ένα μπουκάλι κονιάκ και ζαναγύρισε για να βολευθεί στις σκάλες του Θησείου.

(απόσπασμα)

Ποιες αναλογίες περιεχομένου επισημαίνετε στο παραπάνω απόσπασμα και στο ποίημα *Γας Ομφαλός*;

¹⁸ Πρόκειται για μια γενική περιγραφική αναφορά στο χώρο του σταδίου που ίσως παραπέμπει και στη προσωπική ζωή της αφηγήτριας της οποίας οι κύκλοι ένας – ένας στενεύουν και κλείνουν.

¹⁹ Ο τίτλος αναφέρεται στο χώρο των Δελφών που στην αρχαιότητα ήταν από τα ιερότερα σημεία του τότε γνωστού κόσμου, ο ομφαλός (το κέντρο) της γης. Όμως, θα μπορούσε να συσχετιστεί και με την αφηγήτρια που αντιμετωπίζει το απόν πρόσωπο σαν ομφαλό της γης και συνεπώς σαν επίκεντρο και βασικό συστατικό της ζωής της.

²⁰ Αμπατζόγλου Π., *Παύλος και Ελένη*, εκδ. Κέδρος⁶, Αθήνα 1990, σσ.162-163.

Γ. Ρίτσος: *Ηνίοχος* 1970²¹

*Εδώ 'ναι ο χάλκινος νέος
με την ίσια ταινία στο μέτωπο,
με τ' ασάλευτα μάτια-
ενδοτικός και ξένος,
κρατώντας τα σπασμένα ηνία
με ήσυχο χέρι,
όρθιος
πάνω στην απουσία του άρματός του-
όρθιος είπες;
όρθιος. Τα υπόλοιπα
κάτω απ' τις πέτρες και τα χρόνια
ανεξαργύρωτα, ανεπίστρεφτα, χαμένα.
«Μόνο το τίποτε ατεμάχιστο», είπε
και σάλιωσε τα δυο του δάχτυλα
εγγίζοντας το χάλκινο χιτώνα του Ηνιόχου.*

Ποιες θεματικές αναλογίες διακρίνετε ανάμεσα στο παραπάνω ποίημα και στο *Γας Ομφαλός*;

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Στο *Γας Ομφαλός*, αν και η αφόρμηση δίνεται από έναν πολύ σημαντικό χώρο της αρχαιότητας με διάρκεια στο χρόνο, στην πορεία της ποιητικής αφήγησης το μεγαλειώδες γίνεται καθημερινό και το κοινωνικό ατομικό. Συμφωνείτε μ' αυτήν την άποψη; Να δικαιολογήσετε τη θέση σας.
2. Ποιους φόβους του ανθρώπου αντανακλούν οι σκέψεις της ποιήτριας μπροστά στα σπασμένα αγάλματα;
3. Πώς επιτυγχάνεται στο ποίημα η συνάντηση του αρχαίου κόσμου με τη σύγχρονη πραγματικότητα;
4. Να εντοπίσετε μερικά υπερρεαλιστικά στοιχεία του ποιήματος (εικόνες, μεταφορές, λεξιλόγιο κ.λ.π.).

²¹ Ρίτσος Γ., *Διάδρομος και Σκάλα*, εκδ. Κέδρος², Αθήνα 1974, σ. 20.

5. Με αφορμή έναν αρχαιολογικό περίπατο, η ποιήτρια εκφράζει σκέψεις για την απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου και για τις συνέπειες του χρόνου στα πράγματα. Μπορείτε να αναπτύξετε τις σκέψεις αυτές;

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

1. Οι μεταφορές, οι παρηχήσεις, οι επωδοί, τα ανακόλουθα, τα ανανταπόδοτα και τα οξύμωρα σχήματα, η χρήση του επιθέτου ως ουσιαστικού, οι αιφνιδιαστικοί συνδυασμοί και τα απροσδόκητα ζεύγη λέξεων, οι παρά προσδοκίαν εικόνες και κυρίως ο ανθρωπομορφισμός αποτελούν βασικά γνωρίσματα του έργου της Κ. Δημουλά. Αφού διαβάσετε προσεκτικά τα ποιήματα που ανθολογούνται στο βιβλίο σας καθώς και μερικά από τα υπόλοιπα ποιήματα της ποιήτριας, να συγκεντρώσετε τουλάχιστον 3 παραδείγματα για κάθε ένα από τα παραπάνω γνωρίσματα και να σχολιάσετε τη χρήση τους.
2. Η γυναίκα στην ποίηση της Κ. Δημουλά: Πώς παρουσιάζεται, ποια είναι τα προβλήματα και οι αγωνίες της, ποιος είναι ο ρόλος της σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.

5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κριτήριο για ωριαία γραπτή δοκιμασία (45 λεπτά περίπου)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:.....

ΤΑΞΗ..... ΤΜΗΜΑ.....

ΜΑΘΗΜΑ: Νεοελληνική Λογοτεχνία Κατευθύνσεων

Κική Δημουλά: Γας Ομφαλός

ΗΜΕΡ/ΝΙΑ:.....

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. α) Ποιο είναι το σκηνικό του ποιήματος;
β) Ποια είναι η αφόρμηση και ποιο το θεματικό κέντρο της ποιητικής αφήγησης;

.....
.....

Μονάδες 5

2. Να επισημάνετε και να σχολιάσετε τα εκφραστικά μέσα / τρόπους με τα οποία αποδίδεται στο ποίημα η ροή του χρόνου.

.....
.....

Μονάδες 5

3. Ποιος συμβολισμός λανθάνει πίσω από την αναφορά στις σαρκοφάγους και τα σπασμένα αγάλματα;

.....
.....

Μονάδες 5

4. Να σχολιάσετε τη φράση: «Αλλά η ζωή τον αποφεύγει το χρησμό της.»

.....
.....

Μονάδες 5